

Szende Virág

A második személyű tárgyra utaló igeragozás tanításának dilemmái *

A magyar nyelv idegen nyelvként történő tanításának egyik legnehezebb része az ún. alanyi és tárgyas ragozás. A nyelvtanulónak komoly nehézségekkel kell megküzdenie, amikor először találkozik az anyanyelvében ismeretlen, s más nyelvek tanulása során sem tapasztalt nyelvtani problémával, azzal, hogy a magyarban az általános (azaz alanyi) ragozás mellett létezik egy másik, a tárgy határozottságát is kifejező (határozott) tárgyas ragozás is. De még ezen belül is van egy hiányos paradigma (ikes ragozás) és egy, a teljes paradigmába nem szervesen beépülő második személyre utaló rag (-lak/-lek). Nyelvkönyveink fokozatosan vezetik be a nyelvtanulót a határozatlan és határozott tárgy elkülönítésének tudományába, míg végül táblázatban össze is foglalják, s egymással szembeállítva közlik azok rendszerét. A felosztás általában megfelel a Szili Katalin (2000) által felállított általános elveknek:

Határozatlan tárgyak

1. névelő nélküliség
2. *egy* határozatlan névelő
3. kérdő névmások, mutató névmások
4. *vala-*, *se-*, *minden-*, *akár-*, *bár-* kvantorok
5. *akit*, *amit*, *amelyet* stb. vonatkozó névmások
6. 1. és 2. személyű névmások
7. számnevek

határozott tárgyak

1. tulajdonnév
2. *a*, *az* határozott névelő
3. *azt*, *ezt* mutató névmás
4. *-ik* kiemelő jel
5. birtokos személyjelek, birtokjelek
6. 3. személyű névmások

A kezdő nyelvtanuló nem találkozik a magyar anyanyelvűek számára is bizonytalan formákkal, például a *mindkettőnket*, *mindnyájunkat megvár*, *megvárja*; *mindkettőtöket*, *mindnyájatokat megvárlak*, *megvárom* alakokkal, de igen hamar szembesül az *azt* logikailag részleges (partitivusi) tárggyal (colyante jelentésben), ezt az esetet sem lenne szabad kihagyni a nyelvkönyvekben a felsorolásból. Ami azonban komolyabb zavart okoz, az 1. és 2. személyű tárgy,

* A XI. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus (Pécs, 2001. április 19.) *Magyar mint idegen nyelv* szekciójában elhangzott előadás írott szövegváltozata

amelyről a kommunikáció mind a beszélő, mind a hallgató számára egyértelműen kiderül, melyik konkrét személy megjelölésére vonatkozik az *én*, és a *te* névmás, ugyanakkor az első és második személyre utaló igeragok egy kivétellel az alanyi ragozás paradigmájába tartoznak. A *mi* és a *ti* ebből a szempontból már kevesebb gondot okoz, hiszen – véleményem szerint – a *mi*, illetve a *ti* olyan személyek halmazára vonatkozik, amelynek csak egy eleme (vagy részhalmaza) értelmezhető a kommunikációban részt vevők mindegyike számára egyformán félreérthetetlenül, vagyis az *én* és a *te*.

Mivel a határozott és határozatlan tárgyak egyébként elég jól elkülöníthetők egymástól formai jegyeik alapján, célszerű megvizsgálni, hogy az 1. és 2. személyű tárgy alaki szempontból melyik csoportba sorolható. Az *engem*, *téged* tövében szereplő *-g* egy feltételezett ugor **-h* névmásképzőből alakult, míg a szóvégi *-m*, illetve *-d* az egyes szám 1. és 2. személyű birtokos személyjellel azonos, amely determináló szerepű, s indokolja a tárgyként történő használatot a *-t* tárgyrag megjelenése nélkül is (TESz 1967). Sőt elegendőnek bizonyul a tárgy határozottságának a jelölésére is. Ez a jelenség ugyancsak megfigyelhető a birtokos személyjellel ellátott főnevek esetében, amely alakok szintén állhatnak tárgyrag nélkül is tárgyi szerepben (*Otthon felejtettem a könyvem. Megmutatod nekem a házad?*). Hasonlóképpen csupán determináló szerepe volt a *-t* tárgyragnak a tárgyas ragozás kialakulása előtt, s csak a tárgyas igeragozás kialakulása után kapcsolódott minden tárgyi szerepben álló szóhoz (Klemm 1941). A *minket* és a *titeket* alakokkal kapcsolatosan több nézet létezik. Az egyik vélemény szerint a *minket* alakban az *-nk* személyrag, s a névmás személyjellegét hangsúlyozza, a *titeket* formát pedig a *minket*, *benneteket* mellett analógiásan létrejött pleonasztikus formának tekinti (TESz 1967). Más felfogás szerint ezekben az alakokban is a birtokos személyjel szerepel, s a *-t* tárgyrag kitétele a főnevek analógiájára vált kötelezővé (Benkő szerk. 1967). A harmadik vélemény szerint a *minket*, *titeket* alakoknak egy ősbibb megfelelője, a *bennünket*, *benneteket* határozottságra nem utaló igealakokkal álltak, s a később helyükbe lépő tárgyragos alakok megőrizték elődeik igeragozási rendszerbe illeszkedését (Sipos 1991). Az eddigiek alapján azt gondolhatjuk, hogy az első és második személyű tárgy alaki szempontból inkább a határozott tárgyak közé tartozik, többes számú alakjuk miatt azonban nem lehet teljesen kizárni határozatlan voltukat sem.

Úgy tűnik, hogy a témával kapcsolatosan a mai napig sem alakult ki egységes felfogás. A leíró nyelvtanok különböző véleményeket tükröznek a 2. személyű tárgyra utaló *-lak/-lek* rag igeragozási rendszerben történő elhelyezését illetően. A ragozási paradigmák elnevezései közül én az *általános ragozás* és a *határozott tárgyas ragozás* elnevezést tartanám a leghelyesebbnek, de

praktikus okokból a nyelvtanárok között leginkább elterjedt „alanyi és tárgyas ragozást” fogom használni.

Régi nyelvtanáraink (Sylvester, Szenczi, Komáromi Csipkés, Pereszlényi) egyöntetűen az alanyi ragozásba helyezik a fenti ragot, mert azt az általános *-k* ragos alak második személyű tárgyra utaló *-l*-lel bővült formájának tekintik (Velcsov 1974). Klemm (1941) tárgyas személyragnak tartja, melyben szerinte az *-l* eredetileg igeképző volt, amely ráalkalmazással nyerte 2. személyű tárgyat jelölő szerepét. Hasonló a véleménye a *-lak/-lek* rag alakjáról Simonyinak is: „Jellemző nyelvünkre a **tárgyas igeragozás**, vagyis azok a külön igealakok, amelyek a személyragban nemcsak az alanyt, hanem a tárgyat is kifejezik. Pl. a *látlak* alak (németül három szóval: ich sehe dich) a cselekvésen kívül az 1. személyű alanyt s a 2. személyű tárgyat is kifejezi” (Simonyi 1905: 449 – kiemelés tőlem).

Balassa (1943: 323) véleményét alábbi táblázata mutatja be:

Alanyi személyragok			Tárgyas személyragok	
			3. személyű tárgy	2. személyű tárgy
Egyes sz.		Ikes igék		
1.	-k, -m	-m	-m	-lak, -lek
2.	-sz, -l	-l	-d	-----
3.	-, -n	-ik	-ja, -i, -a, -e	-----
Többes sz.				-----
1.		-unk, ünk	-juk, -jük, -uk, -ük	-----
2.		-tok, -tek, -tök	-játok -itek, -átok, -étek	-----
3.		-nak, -nek, -ak, -ek	-ják, -ik, -ák, -ék	-----

Szerinte tehát a második személyű tárgyra utaló ragozás erősen hiányos, de külön ragozási sort alkot a tárgyas ragozáson belül.

Bárczi (1980: 108) a modern nyelvszemlélet számára is megfontolandó érvelést ad: „A magyar igeragozás nem teljesedett ki oly módon, hogy külön személyragrendszer mutatna rá az első és második személyű tárgyra. De ez a folyamat megindult, mint azt a második személyű tárgyra mutató *-lak, -lek* bizonyítja [...], azonban a fejlődés elakadt. Minthogy így nem fejlődtek ki külön első és második személyű, tárgyra mutató ragrendszerek, az első és második személyű tárgynak vagy a tárgyas vagy az alanyi ragozáshoz kellett társulnia. Az utóbbi állandósult, szilárdult szabállyá, valószínűleg hosszú ingadozások után...” Ezzel azonban nem állítja azt, hogy a már kialakult egyetlen második személyű tárgyra utaló ragot is az alanyi ragozásba kell sorolni. A Magyar ragozási szótár bevezető táblázataiban is így szerepel a tárgyas ragozásra vonatkozó meghatározás: „7–12. present, indicative, definite, **including -lak form**” (Elekfi 1994: 35 – kiemelés tőlem).

A mai magyar nyelv című könyvben ezt olvashatjuk: „A tárgyas ragozásnak csupán harmadik személyű, grammatikailag határozott tárgyra van teljes alaksora, a második személyű – természetesen mindig határozott – tárgyra mindössze egyetlen külön alak vonatkozik” (Rác szerk. 1968).

Hasonló felfogást tükröz A magyar nyelv könyve : „**A tárgyas ragozás.** – Tárgyas ragozása csak a tárgyas igének lehet. Tárgyas ragozással élünk, ha az állítmányként használt igének határozott tárgya van. A 3. személyre utaló ragozási rendszer teljes, a 2. személyű határozott tárgyra mindhárom módban és időben csak az egyes szám 1. személyű alany esetén utal személyrag: *-lak/-lek* (pl. *várlak, néztelek volna*). Ez a ragozásrendszer tehát erősen hiányos, csonka” (A. Jászó főszerk. 1997).

Szintén a tárgyas ragozáshoz sorolja a *-lak/-lek* ragot Velcsov Mártonné, mégpedig kétféle indokkal: egyrészt minden tárgyas igét el lehet látni olyan ragsorral, amelynek tagjai az igealany személyét és az igealany számát jelölik meg, kisebb csoportjukat pedig hármas szerepű szózáro morfémassorral láthatjuk el, melyek az igealany személyén és számán kívül a tárgy személyet is megjelölik. Ez utóbbi szózáro morfémák közé tartozik a tárgyalt igerag is. Másrészt a tárgyas igeragozás körébe tartozás kritériuma szerinte az is, hogy a tárgy jelenléte kötelező, az igealak által implikált. Vagyis a *várlak, várom, várod* csak tárgyas igéből alakul, toldalékával rámutat tárgyára, tárgyát akkor is kifejezi, ha az nincs kitéve (Velcsov 1974).

Az új magyar nyelvtan a *vár+lak téged – téged vár* párhuzam miatt az alanyi ragozáshoz sorolja, jóllehet a *téged* szerinte sem határozatlan (É. Kiss – Kiefer – Siptár 1999: 218). Vagyis azt a megállapítást indukálja, hogy lehetséges alanyi ragozás határozott tárgy mellett. Ez annál is inkább érthető a 2. személyű tárgy esetén, mert mint láttuk, a *téged* alak többes számú formája, a *titeket* a nyelvet használó számára már nem egyértelműen határozott, továbbá az *engem, minket* esetében már nem is merül fel a tárgyas ragozáshoz való tartozás gondolata sem.

Éder a személyes névmások oldaláról indulva alkotja meg rendszerét úgy, hogy tulajdonképpen az azonos személyű és különböző számú igealakokat állítja párhuzamba. Így az *én látlak téged, titeket – mi látunk téged, titeket*, továbbá a *te látsz, ti láttok engem, téged*, valamint az *ő lát, ők látnak engem, téged* formákat vizsgálva megállapítja, hogy a többes szám 1. személy analógiájára határozható meg az egyes szám 1. személy is. Tehát a *látlak* alak alanyi ragozású (Szarka 1999).

Vizsgáljunk most meg néhány külföldieknek szánt vagy általuk is használt nyelvtant!

A magyar nyelvet tanuló külföldiek által is forgatott *Kis magyar nyelvtan* a következőképpen írja le a tárgy határozott, illetve határozatlan voltát: „Az igéhez kapcsolódó tárgy akkor határozott, ha a *kit?, mit?* kérdésre válaszoló mondatrész a beszélő és a hallgató számára ismert, határozottan megnevezett személyre vagy dologra utal; az ismeretlen vagy határozatlanul megnevezett személy vagy dolog a tárgy szerepében: határozatlan tárgy” (Rácz – Takács 1987: 235). Ez a meghatározás kétségeket ébreszt az első és második személyű tárgy határozatlanságát illetően. A következő – kicsit nehezen értelmezhető – felosztást tárja elénk:

„Alanyi ragozású az ige a következő esetekben:

- a) ha az igéhez nem kapcsolódik tárgy;
- b) ha az igéhez határozatlan tárgy kapcsolódik;
- c) ha az ige tárgya 1. vagy 2. személyű tárgy.

Tárgyas ragozású az ige a következő esetekben:

- b) ha az igéhez 3. személyű határozott tárgy kapcsolódik;
- d) ha az alany egyes számú, 1. személyű (én), akkor 2. személyű tárgyra (*téged, ti-teket*) az ige a *-lak, -lek* személyraggal utal.” (uo.)

Tompa József német ajkúaknak szánt magyar nyelvtanában a következőképpen ír:

„Auch die objektive Konjugation zerfällt in zwei Gruppen. Es gibt eine, die nur Formen der ersten Pers. Sing. aufweist und sich auf das Objekt in der 2. Person (*dich* eventuell: *euch*) bezieht (*kér-lek, ich bitte dich/euch*). Die andere Untergruppe weist auf ein logisch bestimmtes Akkusativobjekt in der 3. Person (*ich/sie/es* bzw. *sie, das* oder *jenes, diese* oder *jene* usw.) Diese hat lückenlose paradigmatische Formenreihen (im Präs. Ind.: *kér-e-m, -e-d, -i, -jük, -itek, -ik*).” (Tompa 1972/85: 65)

Ez teljes mértékben megfelel *A mai magyar nyelv rendszerében* megfogalmazottaknak: A tárgyas „...ragozásban a 3. személyű határozott tárgyra mindkét számban mindhárom személyű alany esetén külön igealakokkal mutathatunk rá; 2. személyű tárgyra azonban csak az egyes szám 1. személyű *én* alany esetén” (Tompa szerk. 1961).

Keresztes László *Gyakorlati magyar nyelvtanában* a Mondattan fejezetben a tárgyas ragozás leírásánál ugyan, de a különleges eseteknél szól a következőképpen:

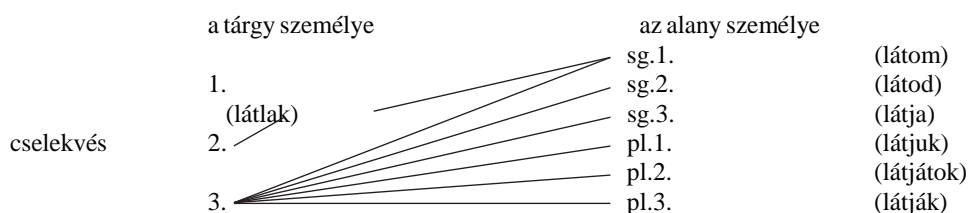
„Az egyes vagy többes szám **2. személyű névmási tárgy** mellett egy különleges determinatív alak használatos, amelynek alanya egyes szám 1. személyű (ez a paradigma nem fejlődött ki a többi személyben):

látlak téged(et) titeket ~ benneteket.

Pl. **Látlak. Látlak** titeket (benneteket). *Arra kérlek, hogy add át üdvözetemet édesapádnak.*

Az összes többi személyben 2. személyű tárgyra utalva alanyi ragozású igealakok állnak, tehát: *Lát, látunk, látnak téged ~ titeket.*” (Keresztes 1992: 99)

Majd a következő ábrában összefoglalja a determinatív alakok rendszerét (Keresztes 1992: 100):

„A folyamatos vonallal jelzett összefüggéseket determinatív (tárgyas ragozású igealakok fejezik ki, a jelöletlen összefüggések kifejezésér az indeterminatív (alanyi) igeragozás alakjai szolgálnak” – írja, s ezzel azt állítja, hogy a 2. személyű tárgy egyes szám 1. személyű alany esetén tárgyas ragozással áll. Ezt igazolja az is, hogy az alaktan igeragozással foglalkozó részében elkülönítve s a lap szélén utalással ugyan, de a tárgyas ragozásban sorolja fel ezeket az alakokat (Keresztes 1992: 39). Meg kell azonban állapítanunk, hogy a *látlak* alak itt is (még szemmel láthatóan is) kilóg a sorból.

Mint láthatjuk, minden besorolás, bármilyen elvek alapján történik is, mindenképpen abból a kényszerből ered, hogy minden megnyilvánulást, minden nyelvi jelet rendszerbe illesszünk. A második személyű tárgyra utaló *-lak/-lek* rag azonban nem simul bele rendszerünkbe. Nem is csodálkozhatunk ezen, hiszen nyelvünk ma is változik, így ma is vannak átalakulóban lévő elemei. A történeti nyelvészet nemcsak a múlt nyelvének tudománya, hanem a nyelvi változások tana. A nyelvi változások tehát folyamatosak, zajlanak a jelen belső mozgásában, s a jövő felé is mutathatnak (Benkő 1999). Ha tudomásul vesszük, hogy létezik dinamikus szinkronia, akkor könnyebb elfogadnunk Bárczi fenti megállapítását, azaz, hogy ez az igealak a rendszerbe sorolódás kényszere miatt előbb-utóbb be fog tagolódni valahova, feltehetőleg az alanyi ragozásba. A legújabb leíró nyelvtanok és a magyarral mint idegen nyelvvel foglalkozó szakemberek közül is sokan ezzel a megállapítással értenek egyet, illetve ehhez hasonlóan vélekednek.

A gyakorló nyelvtanár érthető módon a *-lak/-lek* rag rendszerbeli elhelyezkedését kutatva nem kap egyértelmű eligazítást a nyelvészeti munkákból. Leíró nyelvtanaink bármelyik oldalról közelítik is meg a tárgyalt problémát, nem tudják megnyugtatóan rendszerbe sorolni a *-lak/-lek* ragot. Bármelyik felfogást fogadjuk is el, az a kettősség, hogy a *-lak/-lek* rag a kommunikációban részt vevők által egy határozottnak tekintett és egy csak részben határozottnak érzett; valamint a nyelvészeti felfogás szerint részben határozottnak, részben határozatlannak tartott tárgyra utal, nehezen magyarázható a nyelvtanuló számára. Ha az alanyi ragozásba soroljuk, akkor felmerül a kérdés, hogyan lehetséges ez határozott tárgy mellett. Ha a névmási tárgy felől közelítünk, akkor az igerag alakja okoz nehézséget, mert a nyelvtanuló számára nem kielégítő az Éderfőle analógiás elrendezés. Számára ebben a viszonylatban a többes szám 1. személy *-unk/-ünk* ragjával az egyes szám 1. személy *-k* ragja áll párhuzamban, hiszen sokkal több ilyen esettel találkozunk.

A leghasználhatóbbnak az a felfogás látszik, hogy a 2. személyre utaló igerag egy külön paradigma része, amelynek a többi személyben már nem jöttek létre alakjai. De ha besoroljuk a tárgyias ragozásba, akkor a nyelvtanulóban újabb kérdés merül fel: hogyan lehetséges, hogy a *téged, titeket* az összes többi személyben alanyi ragozással áll, itt meg nem. Ezzel a dilemmával akkor is találkozunk, ha elfogadjuk Velcsovné egyébként meggyőző érvelését.

Nézzünk meg néhány példát arra, hogy régebbi és újabb magyar nyelvkönyveink hogyan kezelik a második személyű tárgyat és a hozzá tartozó igeragot.

A Nemzetközi Előkészítő Intézet hallgatóinak magyar nyelvkönyve, amely az audiolinguális módszer szerint készült, a tárggyal, az alanyi ragozással egy leckében tanítja az *engem, téged* személyes névmásokat, de csak az egyes szám 3. személyű alannyal (Hegyí főszerk. 1978. II. 29). Az egyes szám 1. személyű alanyt a következő leckében kapcsolja hozzá a névmásokhoz, ezzel érvényesítve az audiolinguális módszer „kis lépések” elvét (Hegyí főszerk. 1978. II. 48). A személyes névmást mint tárgyat nem minősíti, az igeragozási ismeretek bővítésénél kerüli ezt a formát, ha mégis megadja, akkor az alanyi ragozás alatt külön (Hegyí főszerk. 1978. IV. 82).

Ugyancsak az alanyi ragozás részének tekinti a *-lak/-lek* ragot Kovácsi:

„1. **-lak, -lek** *Es ist ein spezielles Konjugationssuffix, das auch ohne weitere Ergänzungen ausdrücken kann, daß das Subjekt ich und das Akkustivobjekt dich ist.*

Várlak. Ich erwarte dich. / Ich warte auf dich.

Nézlek. Ich schaue dich an.

Szeretlek. Ich liebe dich.

Téged várlak. Du bist es, auf den ich warte.” (Kovácsi 1993: 118)

A következő oldalon az 1. és 2. személyű tárgyat határozatlannak minősíti, ezzel számára a rendszerbe illeszkedés – legalábbis a névmás odaláról – tökéletessé válik (Kovácsi 1993: 131). Ez a nézet egyik nyelvtan szerint sem elfogadható, ugyanis sehol nem találunk olyan véleményt, amely szerint a 2. személyű tárgy egyértelműen határozatlan.

Jónás Frigyes az Éder-féle felfogást követi nyelvkönyvében, mely szerint a 2. személyre utaló igerag az alanyi ragozásba illeszkedik, mivel a többi esetben is alanyi személyragok járulnak az 1. és 2. személyű tárgy állítmányához. A következőképpen mutatja be (Jónás 1992: 102–103):

(én) -(a)lak, -(e)lek (téged)

(Én) várok egy német kollégát.

– Te a német kolléga vagy?

– Igen, (én) az vagyok.

– (Én) vár-**lak** (téged).

(Én) Várok egy lányt.

(Én) Várlak téged.

(Te) Vársz egy lányt.

(Te) Vársz engem.

(Ő) Vár egy lányt.

(Ő) Vár engem, téged.

(Mi) Várunk egy lányt.

(Mi) Várunk téged.

(Ti) Vártok egy lányt.

(Ti) Vártok engem.

(Ők) Várnak egy lányt.

(Ők) Várnak engem, téged.

A Ginter – Tarnói szerzőpáros által írt nyelvkönyv (1976: 176) a főnevek tárgyragos alakjai után egy leckén belül tárgyalja a személyes névmások tárgyi alakjait, a tárgyas ragozást és a *-lak/-lek* ragot:

„DIE -LAK, -LEK ENDUNG DES VERBS

Steht das *Subjekt des Satzes* in der 1. Person Einzahl und das *Objekt* in der 2. Person, also wenn es sich um die Beziehung *ich – dich* bzw. *euch* handelt, erhält das Verb die Personalendung *-lak, -lek*.

Látok egy fiút. – Ich sehe einen Jungen. (I. Konj.)

Látom Ferit. – Ich sehe Feri. (II. Konj.)

Aber: Lát**lak** titeket. – Ich sehe euch.”

Ebből a magyarázatból, a következő oldalon szereplő összefoglaló táblázatból, s különösen a példákban az derül ki, hogy nem kapcsolja egyik ragozási paradigmához sem a *-lak/-lek* ragot. A ragozási paradigma bővítése során is csak külön megjegyzésben tér ki rá: „Zwischen dem Zeichen der Vergangenheit und

der Endung *-lak, -lek* ist der Bindevokal *-a-* bzw. *-e-*: *mostalak, néztelek*” (Ginter – Tarnóci 1976: 242).

Lakos Dorottya (1998: 140) a múlt idővel, a jövő idővel, a tárgyas ragozással egy leckében tanítja a 2. személyű tárgyat, s ugyancsak kerüli a hozzá tartozó egyes szám 1. személyű rag rendszerbe sorolását.

„The second person object

When the person of the agent of the action is the first person singular – **én** – and the objekt is the second person singular – **te** – the special suffixes **-LaK, -LeK** are employed: Szeretlek. Délután meglátogatlak. Várlak. Hívlak. Alig látlak. Ismerlek. This makes it possible to produce very dense structures because neither the personal pronouns referring to the person on the agent of action nor those referring to the objekt are needed. What would be three words in an Indo-European language is one word in Hungarian:

(én) szeretek **valakit** szeretem **Annát** szeretlek (I love you.)
várok **valakit** várom **Pétert** várlak (I wait for you)”

A Hungarolingua sorozatban megjelent Magyar nyelvkönyv még ennél is óvatosabban kezeli a kérdést. A személyes névmások tárgyi formájával együtt megtanítja azt is, hogy milyen személyragok járulnak az igéhez. Nem foglal állást abban, hogy melyik ragozási paradigmához tartozónak gondolja, ami azért is tanulságos, mert az ugyanebben a sorozatban megjelent gyakorlati nyelvtan a tárgyas ragozásnál tárgyalja. Ez azt a véleményt látszik tükrözni, hogy a nyelvésztben kialakult nézeteket nem szükséges a nyelvkönyvekben következetesen tükröztetni. Ez a nyelvkönyv tehát a tanítási célt szolgáló a következőképpen jár el. A két szemközti oldalon helyezi el a nyelvtani probléma ismertetését, bal oldalon így:

ÉN ENGEM
TE TÉGED
Ő Ő
MI MINKET
TI TITEKET
ŐK ŐKET

	lát	engem téged minket titeket
a fiú		
	látja	őt őket Őnt Őnöket

A jobb oldalon a következőképpen:

ÉN VÁR-

-LAK
-LEK

 TÉGED
 SZERET- TITEKET

(Hoffmann szerk. 1996: 108-109)

A sokáig közkedvelt, de mára elavult *Színes magyar nyelvkönyv* először tanítja a 3. személyű tárgyat a tárgyas ragozással, s külön leckében a személyes névmások tárgyi formáját. A hozzá kapcsolódó igeragozást a következő táblázatban mutatja be (Uhrmann szerk. 1990: 214–218):

KI?	K I T ?			
	engem	Téged	őt	önt
KIK?	K I K E T ?			
	minket	titeket	öket	önöket
én	XXXXX	látlak		
te	Látsz	XXXXX	látod	XXXXX
ő		lát		látja
mi	XXXXX	látunk		látjuk
ti	Láttok	XXXXX	látjátok	XXXXX
ők		látnak		látják

Éderhez hasonlóan a névmás oldaláról közelíti meg a rendszert, de nem zárja ki belőle a 3. személyű személyes névmást sem. Így szükségképpen más következtetésre jut, s azokat a nyelvészeti véleményeket tükrözi, melyek a *-lak/-lek* ragot a tárgyas ragozásba sorolják.

Az alanyi és tárgyas ragozást összefoglaló táblázatban sem nevezi a tárgyat határozottnak vagy határozatlannak, csupán tételelesen felsorolja, mely tárgyak mellett áll alanyi, melyek mellett tárgyas ragozás. Sajnos az 1. és 2. személyű tárgyakat csak az alanyi ragozásnál tünteti fel, így a *-lak/-lek* rag az összefoglalásnál elvész. Az igeragozási paradigma bővítése során viszont minden esetben a tárgyas ragozáshoz kapcsolja.

A nyelvkönyvek három csoportba sorolhatók: az egyik csoportba azok tartoznak, amelyek az alanyi ragozásba helyezik a *-lak/-lek* ragot, egy a megvizsgált könyvek közül a tárgyas ragozásba, s több olyan is van, amely nagyon óvatosan közelíti meg a problémát, s óvakodik attól, hogy egyértelműen állást foglaljon. A nyelvészeti háttérrel tekintve úgy gondolom, hogy egyik nyelvkönyv sem követ el hibát, mert mindegyik megoldás indokolható. A nyelvtanítás szempontjából azonban az a nyelvkönyv dicsérendő, amelyik nem foglal állást, mert így alkalmat ad a nyelvet tanulónak, hogy ő maga helyezze el ezt a nehezen besorolható ragot már kialakult saját rendszerében, s ezzel maga számára könnyebben elérhetővé tegye.

A BEMUTATOTT TANKÖNYVEK

- DAVIES, Helen – DR. HALÁSZ Lászlóné (2000): *Vengerszkij jazük dlja russzkih*. Budapest, Holnap
 ERDŐS József – KOZMA Endre – PRILESZKY Csilla – UHRMANN György (szerk.) 1990: *Színes magyar nyelvkönyv*. Budapest, Tankönyvkiadó
 GINTER Károly – TARNÓI László (1976): *Ungarisch für Ausländer*. Budapest, Tankönyvkiadó

- HEGYI Endre (főszerk.) 1978: *A Nemzetközi Előkészítő Intézet hallgatóinak magyar nyelvkönyve*. Budapest, Tankönyvkiadó
- HLAVACSKA Edit – HOFFMANN István (szerk.) – LACZKÓ Tibor – MATICSÁK Sándor (1996): *Magyar nyelvkönyv*. Hungarolingua I., Debrecen, Debreceni Nyári Egyetem
- JÓNÁS Frigyes (1992): *Magyar nyelvkönyv külföldieknek*. Budapest, OMINYOM BT / ELTE TTK
- KOVÁCSI Mária (1993): *Itt magyarul beszélnek*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó
- LAKOS Dorottya – MEZŐ Anna – TAR Kata (1990): *Forrás*. Budapest, International Language School

IRODALOM

- BALASSA József (1943): *A magyar nyelv könyve*. Dante, Budapest
- BÁRCZI Géza (1975): *A magyar nyelv életrajza*. Gondolat, Budapest
- BÁRCZI Géza, (1980): *A magyar nyelv múltja és jelene*. Gondolat, Budapest
- BÁRCZI Géza – BENKŐ Loránd – BERRÁR Jolán (szerk.)(1967): *A magyar nyelv története*. Tankönyvkiadó, Budapest
- BENCÉDY József – FÁBIÁN Pál – RÁCZ Endre – VELCSOV Mártonné (szerk.)(1968): *A mai magyar nyelv*. Tankönyvkiadó, Budapest
- BENKŐ Loránd (1999): *Nemzet és anyanyelve*. Osiris, Budapest
- ÉDER Zoltán (1980): A magyar igealakok személyes névmási tárgyhatározottsága. In: Imre S. – Szathmári I. – Szűts L. (szerk.): *A magyar nyelv grammatikája*. Nyelvtudományi Értekezések 104.
- É. KISS Katalin – KIEFER Ferenc – SIPTÁR Péter (1999): *Új magyar nyelvtan*. Osiris, Budapest
- ELEKFI László (1994): *Magyar ragozási szótár*. MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest
- KERESZTES László (1992): *Gyakorlati magyar nyelvtan*. Debreceni Nyári Egyetem, Debrecen
- KLEMM Antal (1942): *Magyar történeti mondattan. A magyar nyelvtudomány kézikönyve* II. 6. MTA, Budapest
- RÁCZ Endre – TAKÁCS Etel (1978): *Kis magyar nyelvtan*. Gondolat, Budapest
- SIMONYI Zsigmond (1905): *A magyar nyelv*. Atheneum, Budapest
- SIPOS Pál (1991): *A magyar nyelv történeti nyelvtana I*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- SZARKA Péter (1999): A *-lak/-lek* rag (implikatívusz) rendszertani megítélésének helye a nyelvtudományban és a magyar mint idegen nyelv grammatikáiban, valamint nyelvkönyveiben. In: *A nyelv mint szellemi és gazdasági tőke* (A VIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia előadásai). Szerk.: Balaskó Mária – Kohn János. BDTF, Szombathely. II. 341–346.
- SZILI Katalin (2000): A tárgyasság a magyar nyelvben. *Magyar Nyelvőr* 124.
- TOMPA József (1948): *Magyar nyelvismeret*. Egyetemi Nyomda, Budapest
- TOMPA József (szerk.)(1961): *A mai magyar nyelv rendszere*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- TOMPA József (1972/1985): *Kleine ungarische Grammatik*. Akadémiai Kiadó–Enzyklopädie, Budapest–Leipzig,
- VELCSOV Mártonné (1974): A magyar nyelv verbum finitumainak néhány kérdése In: RÁCZ E. – Szathmári I. (szerk.): *Tanulmányok a mai magyar nyelv szófajta és alaktana köréből*. Tankönyvkiadó, Budapest. 125–135.